
Duh Koncila

Prisjećanje na početak Drugoga vatikanskog sabora prije pedeset godina potiče i dalje žustru raspravu o tumačenju tog događaja, značenju njegovih dokumenata i trajnim crkvenim opredjeljenjima koje je iznjedrio. Mnoštvo prigodne literature koja se u posljednje vrijeme bavi Koncilom, na stranicama teoloških časopisa i u zbornicima tematskih skupova, svjedoči da je riječ o svojevrsnoj pozitivnoj dinamici koja je nastala u sklopu obilježavanja velikoga koncilskog jubileja. Nema dvojbe da je Drugi vatikanski značajno promijenio lice današnje Crkve, napajajući se na izvorima kršćanstva i istodobno otvarajući je prema modernitetu. Koncili se tradicionalno ubrajaju u *loci theologici*, ključna teološka mjesta ili instance za tumačenje poklada vjere, i jasni su smjerokazi na povijesnom putu crkvene zajednice.

Zato je neobično važno da se golemo blago koncilskih postignuća: smjernica, misli i sadržaja, otrgne zaboravu i nemaru te da ga se ovom prilikom ponovno približi osobito mlađim naraštajima pastira, teologa, svećenika i zauzetih vjernika, da se upoznaju s onim što je Koncil u svojim dokumentima zacrtao, u čemu su se saborski oci nakon mukotrpnog traženja s pomoću Duha Svetoga složili, što im je bilo na srcu i kojim su se načelima u svojim raspravama vodili. Na tragu preporuka za Godinu vjere, to bi mogla biti dobra prilika da uočimo nemale sadašnje zastoje u crkvenom životu, otkrijemo zanemarene ili čak zaboravljene poticaje i ugradimo ih u zdanje Crkve, koja je u svako vrijeme potrebna obnove i obraćenja.

Valja reći da se danas vodi značajan prijemor oko interpretacije Drugoga vatikanskog sabora. Predodžbe o tome što je Crkva i načini na koji se shvaća njezino poslanje u svijetu, čini se, znatno ovise o percepciji što je događaj Koncila i kako tumačiti njegove dokumente. Zato Koncil postaje ne samo puki objekt teološkog prijepora nego se na stavu prema njemu kao provjerenom i preporučenom orijentiru Crkve raspoznaju duhovi. Oni bolje upućeni zacijelo znaju da za interpretaciju učiteljskih tekstova postoje poznata teološka pravila, kojih se tumači trebaju držati. S obzirom na razumijevanje Koncila, to znači da ga treba sagledati u cjelini, prepoznati njegovu nakanu,

otvorenost prema novome, pogled na tradiciju kao cjelinu, te imati u vidu sve ono što je izrazio u očitovanjima kroz cijeli korpus i sve vrste prihvaćenih tekstova. Na taj način dolazimo do spoznaje da je Koncil zauzeo novo stajalište i da predstavlja dogmatski napredak, premda formalno nije definirao nijednu dogmu. Unatoč tome javljaju se neke interpretacije koje iz neznanja ili iz predrasuda previđaju spomenute kriterije (usp. osobito priloge B. J. Hilberatha i R. Buchera u: Herder Korrespondenz Spezial, *Konzil im Konflikt*, 2012, 5-9; 9-13). Premda se radi o manjim skupinama, one svojim jednostranim i manjkavim tumačenjima unose zabunu i nanose štetu crkvenom jedinstvu, jer zapravo žele dijelom ili u cijelosti razvodniti ili pak obezvrijediti ono što je Crkva u ovo sadašnje vrijeme na Koncilu izrekla i zaključila kao svoj mjerodavni izraz vjere i način kako će se odnositi prema skupinama i područjima izvan nje same.

Tako primjerice progresistička ili liberalna interpretacija smatra da se Koncil samo napola otvorio suvremenom svijetu i zahtjevima vremena te da je Crkva u postkoncilskom razdoblju još više zaostala za onim što bi u njoj bilo poželjno i potrebno reformirati. Historizirajuće tumačenje tvrdi da staro i novo u koncilskim dokumentima jedno drugome proturječi, te da primjerice u tekstovima o Crkvi postoje dvije nespojive ekleziologije, koje su izvor svih kasnijih postkoncilskih sukoba. Za tzv. redukcionističku interpretaciju Koncil ima samo pastoralni karakter pa je prema tome u svojem nauku bez većeg značenja. Nije definirao nikakvu dogmu, a neke je dogmatske izričaje koje u tekstovima preuzima i ponavlja, samo ublažio. Kod ovoga potonjeg stava prema Koncilu već se na prvi pogled zamjećuje kako oni koji ga zastupaju krivo razumijevaju odnos između pastoralnih i dogmatskih elemenata u Pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*. Upravo na takvo shvaćanje naslanjaju se tradicionalisti, sljedbenici izopćenog biskupa Lefebvrea, spočitavajući Drugome vatikanskom saboru da je uveo kobne novotarije te izazvao raskid s tradicijom Crkve, misleći pritom osobito na neke izjave i dokumente papâ novijeg vremena.

Spomenute interpretacije ne uzimaju u obzir pravila tumačenja, previđaju ne samo naznačeni dogmatski iskorak nego i pravu narav te specifičnost Drugoga vatikanskog sabora, jer ga odveć gledaju u usporedbi s prethodnim koncilima u povijesti Crkve. A on je atipičan i snažno se izdvaja svojom posebnošću, koju treba uočiti i priznati kao volju goleme većine saborskih otaca. Na to su ukazali brojni teolozi u svojim raspravama, ali i sam papa Benedikt XVI. u poznatom Božićnom nagovoru godine 2005. pred službenicima Rimske kurije. Papa odbacuje tumačenje Koncila u smislu loma ili diskontinuiteta s prethodnim naukom Crkve te ističe da ga treba shvatiti pomoću hermeneutike reformi. Pod tim se misli da se u koncilskim dokumentima

na različitim razinama događa stanovita usklađenost ili interakcija između staroga i novoga, kontinuiteta i diskontinuiteta. To pak znači da na nižim razinama ili tzv. mikrorazinama mogu postojati lomovi i diskontinuiteti koji se međutim ne odnose na višu, odnosno dublju makrorazinu crkvenog učiteljskog nauka. Ipak bi i takav model tumačenja Koncila trebalo pojasniti, kako ne bi vodio relativiziranju temeljnih koncilskih opredjeljenja, a opasnost od toga može se nazrijeti u popustljivom stavu Pape prema tradicionalistima. S obzirom na goleme kulturalne i društvene promjene koje su se dogodile u svijetu, Koncil je zaista u svojim tekstovima donio važne i neosporne novitete, koje su uvijek iznova potvrđivali ne samo Pavao VI. nego jednako tako Ivan Pavao II. i sadašnji Petrov nasljednik Benedikt XVI. Radi se o liturgijskoj reformi, obnovljenom shvaćanju Crkve i objave, o ekumenizmu i slobodi vjere, o odnosu prema drugim religijama te o odnosu Crkve prema suvremenom svijetu. Nova shvaćanja i stavove Crkve inicirao je sam papa Ivan XXIII. u svojem znamenitom govoru na otvaranju Drugoga vatikanskog sabora, kad je jasno istaknuo kako treba razlikovati između onoga bitnog i nepromjenljivog u evanđeoskoj poruci te povijesno i kulturalno uvjetovanoga i promjenljivog načina kako se poruka izriče: "Jer, jedno je sam poklad vjere, odnosno istine koje valja štovati, a sadržane su u našem nauku, a drugo je način kojim se one naviještaju, dakako, u istom smislu i značenju." Na tragu toga Koncil nije zabacio tradiciju ili rušio Crkvu da bi na njezinu mjestu sagradio nešto novo, nego je provodio temeljitu reformu vodeći se glavnom zadaćom podanašnje Crkve (*aggiornamento*). Istina, obnova se odnosi na onaj konkretni izraz Crkve. Ipak valja dodati da je do obnove konkretnog lica spasenjske zajednice došlo kad su koncilski oci samu bit, ustroj i poslanje Crkve sagledali, sada na jedan obnovljeni način, u svjetlu njezinih bitnih izvora (Pisma i predaje) te cjelokupne dosadašnje tradicije, imajući pritom u vidu promjene u suvremenom svijetu kao i način razmišljanja današnjih ljudi.

Zato svi koncilski dokumenti, premda se razlikuju po vrsti, sadržaju i nakani, ipak čine međusobno povezanu i nerazdvojivu cjelinu, jer su nastali kao izraz goleme većine biskupa koji su se na Saboru okupili kako bi crkvenu poruku, njezin stil i svjedočenje izrekli na nov i sadašnjem vremenu primjeren način. Svi oni zajedno danas čine bitan sastavni dio katoličkog identiteta. Ne može se zanemariti ili ne priznavati primjerice neke od koncilskih deklaracija ili dekreta a da se pritom ne zadire u sadržaj koncilskih konstitucija jer su dekreti i deklaracije samo daljnja razrada i primjena u praksi onoga što je u bitnim mislima već sadržano u konstitucijama kao glavnim dokumentima. Stoga je važno, dok obilježavamo veliku koncilsku obljetnicu, prisjetiti se onoga što se zove "duhom Koncila" (M. Leitgöb, *Dem Konzil begegnet*, 180-183). Sam izraz znači temeljno ozračje i

volju biskupa pod vodstvom pape na Drugome vatikanskom saboru da izrade i usvoje teološke modele i crkvene obrasce djelovanja koji su zamijenili one dotadašnje te snažno poticali posadašljenje Crkve. Usto se uz duh Koncila vežu važna opredjeljenja koja je taj crkveni sabor prakticirao i usvojio pa danas spadaju u trajne stečevine, kao orijentacija u vjerničkom i crkvenom djelovanju.

Već je papa Ivan XXIII. odbacio pesimističnu prosudbu sadašnjosti rekavši u svojem koncilskom govoru: "No nama se čini da se nikako ne smijemo složiti s tim prorocima nesreće, koji uvijek zlokobno proriču, kao da prijeti propast svijeta. U sadašnjem povijesnom zbivanju, kojim – čini se – ljudsko društvo ulazi u nov poredak, valja više upoznavati tajanstvene planove Božje providnosti." Nadalje, Papa je, a na tom tragu i Koncil, dokinuo dotad prakticirane osude zabluda i jednostranih tumačenja vjerskih stvari, zamijenivši ih pozitivnim iznošenjem nauka. "Zaručnica Kristova više voli primijeniti lijek milosrđa negoli prihvatiti oružje strogosti, smatra da današnjim potrebama treba izići ususret više snagom svojeg nauka negoli osuđivanjem", veli Papa u istom govoru. Slijedom toga Koncil je uveo dijalog kao općenito prihvaćen način ophođenja i komunikacije s onima izvan crkvene zajednice. Na Koncilu se vodila briga i o kontinuitetu nauka. Dokumenti koje je donio nisu naprosto prekid s tradicijom. Bilo je među saborskim ocima određenog polariziranja u nekim shvaćanjima. Završni dokumenti, međutim, prihvaćeni su s velikom većinom (nijedan nije prihvaćen ispod 96 % glasova, većina ih je prihvaćena sa 99 % glasova). U duh Koncila spada i činjenica da se u odlukama o pojedinim dokumentima nije zanemarivala manjina, nego se težilo za što većim konsenzusom i za jedinstvom pa su se raznolika stajališta mogla izložiti i objasniti. Osjećala se sloboda riječi i pouzdanje u Duha Svetoga koji vodi Crkvu. S obzirom na već navedena važna pitanja, postignut je očit napredak, o kojem se na početku nije moglo ni slutiti. U okviru tog iskoraka treba posebno izdvojiti da su biskupska služba i kolegijalitet biskupa doživjele svoju revalorizaciju iz koje se izvodi i njihova suodgovornost za opću Crkvu. Za uspjeh Koncila od velike je važnosti bila plodna suradnja između teologa i biskupa, što i za budućnost ostaje važno postignuće. Polazeći od suvremene teološke misli, koncilski su stručnjaci (periti) nastojanjima oko obnove pružali argumentacijsku potku, misaono ih uobličavali te im davali izraz u konkretnim formulacijama. I na kraju, u duh Koncila spadaju i ekumenski promatrači. Oni su kao predstavnici drugih kršćanskih Crkava ne samo svojom nazočnošću u sabornici na plenarnim raspravama nego i brojnim prijedlozima i sugestijama značajno utjecali na konačnu izradu koncilskih dokumenata. Ostaje poželjeti da ovo podsjećanje na Koncil pobudi u nama zauzimanje za isti duh i postignuća u Crkvi našega vremena.

Nediljko Ante Ančić